

Wykład V Retroaktywność prawa

***Lex retro non agit.* (ad C. 1.14.7) = Ustawa nie działa wstecz**

<p>C. 1,14,7: Imperatores Theodosius, Valentinianus: <i>Leges et constitutiones futuris certum est dare formam negotiis, non ad facta praeterita revocari, nisi nominatim etiam de praeterito tempore adhuc pendentibus negotiis cautum sit. (const. 440 r. n.e.)</i></p>	<p>Ustawy i konstytucje dotyczą przypadków przyszłych, a nie tych zdarzeń, które już miały miejsce, chyba że wyraźnie zostało wskazane, iż mają być stosowane do oceny porozumień uprzednio zawartych.</p>
<p>Aulus Gellius, <i>Noctes Atticae</i> 17.7.1: <i>Legis veteris Atiniae verba sunt : quod subreptum erit, eius rei aeterna auctoritas esto. Quid aliud putet in hisce verbis, quam tempore tantum futuro legem loqui? Sed Q. Scaevola patrem suum et Brutum et Manilium viros apprime doctos, quaesisse ait dubitasseque, utrumne in post – facta modo furto lex valeret, an etiam in ante – facta? Quoniam quod subreptum erit, utrumque tempus videretur ostendere, tam praeteritum, quam futurum.</i></p>	<p>W dawnej ustawie Atiniusza znajdowały się słowa następujące : „co zostanie skradzione, niechaj podlega wieczystej ochronie [<i>sc. nie może być nabyte przez nabywcę w drodze zasiedzenia, a sprzedawca takiej rzeczy jest zobowiązany udzielać wsparcia w ewentualnym procesie wydobywczym</i>].” Cóż innego mogłyby oznaczać te słowa jak nie to, że ustawa dotyczy zdarzeń przyszłych? Lecz Quintus Mucius Scaevola mówi, że wypytywał swego ojca oraz Brutusa i Maniliusa – osoby niezwykle mądre – którzy zastanawiali się, czy ustawa ta miała zastosowanie jedynie do kradzieży popełnionych po, czy również przed [wydaniem ustawy], ponieważ zwrot „co zostało skradzione” zdaje się wskazywać zarówno na czas przeszły, jak i przyszły.</p>
<p>Cicero in <i>Verrem</i> II 1.104: <i>Heres erat filia. Faciebant omnia cum pupilla, legis aequitas, voluntas patris, edicta praetorum, consuetudo iuris eius quod erat tum cum Asellus est mortuus.</i></p>	<p>Spadkobiercą była córka. Wszystko przemawiało za sierotą: słusność ustawy, wola ojca [zmarłego], edykty pretorów, zwyczaj prawny, który obowiązywał w chwili śmierci Asellusa.</p>

<p><i>ex</i> Ulpianus D. 1.3.22 : <i>lex in praeteritum indulgat, in futurum vetat.</i></p>	<p>Ustawa co do przeszłości wybacza, na przyszłość zakazuje.</p>
<p>C.Th. 1.1.3: Imperatores Theodosius, Valentinianus, Arcadius:... <i>omnia constituta non praeteritis calumniam faciunt, sed futuris regulam ponunt...</i>(393 r. n.e.)</p>	<p>... ustawy nie dotyczą [przeszłych niesprawiedliwości, lecz stwarzają zasady na przyszłość ...</p>
<p><i>Interpretatio ad</i> C.Th. 1.1.3: ... <i>omnes leges non ea, quae anteriore tempore acta sunt, damnant, sed in futurum observanda constituunt...</i> (438 r. n.e.)</p>	<p>Interpretacja: Ustawy nie skazują za to, co zdarzyło się w przeszłości, lecz tworzą zasady do przestrzegania na przyszłość...</p>
<p>C. 10.32.66: Imperator Anastasius: ...<i>conveniat leges futuris regulas imponere, non praeteritis calumnias excitare...</i> (497-499 r. n.e.,)</p>	<p>...stosowne jest, aby ustawy tworzyły reguły na przyszłość, a nie odnawiały dawne spory ...</p>
<p>C. 6.23.29.7: Imperator Iustinianus: ...<i>quae in posterum tantummodo observari censemus...</i>(531 r. n.e.)</p>	<p>...czego przestrzegania nakazujemy w przyszłości...</p>
<p><i>Nov.</i> 143.1: <i>Quam interpretationem non in futuris tantummodo casibus, verum in praeteritis etiam valere sancimus, tamquam si nostra lex ab initio cum interpretatione tali a nobis promulgata fuisset.</i> (565 r. n.e.)</p>	<p>Taką wykładnię ustanawiamy nie tylko co do przypadków, które zaistnieją w przyszłości, lecz również i do przeszłych, tak, jak gdyby nasza ustawa została od samego początku wydana wraz z taką wykładnią.</p>

- por. zwrot *post hac legem* – np. w *Lex Latina tabulae Bantinae* (2 poł. II w. p.n.e.), czy *lex agraria* (111 r. p.n.e.) [Bruns FIRA s. 53-55]
- por. ***lex prospicit non respicit*** = ustawa patrzy do przodu, nie wstecz
- por. ***lex severior poenalis retro non agit*** = ustawa karna surowsza nie działa wstecz
- *a contrario: lex mitior, lex benignior retro agere potest* = ustawa karna łagodniejsza może działać wstecz
- art. 3 k.c.: Ustawa nie ma mocy wstecznej, chyba że to wynika z jej brzmienia i celu.

- art. 1 § 1 k.k.: Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.
- art. 98 Konst. Marcowej (1921), art. 68 Konst. Kwietionej (1935); w Konst. PRL (1952) – brak odnośnego przepisu;
- art. 42 Konst. RP: Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Zasada ta nie stoi na przeszkodzie, ukarania za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego.
- por. zasadę: *nullum crimen sine lege poenali anteriori*
- OTK (30.11.1993, K 18/92, OTK 1993, Nr 2, poz. 41): „Zasada niedziałania prawa wstecz stanowiła wielokrotnie przedmiot rozważań TK: TK wypowiedział się o jej znaczeniu jako o istotnym składniku demokratycznego państwa prawnego.... TK wyjaśniał, że ustawa działa z mocą wsteczną, kiedy początek jej stosowania ustalony został na czas wcześniejszy aniżeli ten, w którym ustawa stała się obowiązująca, to jest, w którym została prawidłowo ogłoszona. Treścią zasady *lex retro non agit* jest bowiem zakaz nadawania prawu mocy wstecznej. Zakaz ten dotyczy zwłaszcza przepisów normujących prawa i obowiązki obywateli, jeżeli prowadzi to do pogorszenia ich sytuacji w stosunku do stanu poprzedniego. Przyjmując tę zasadę za podstawę porządku prawnego, TK nie wyklucza jednak możliwości odstąpienia od niej w szczególnie uzasadnionych okolicznościach.”
- OTK 20.11.1996, K 27/95, OTK 1996, Nr 6, poz. 50
- por. CIC, *Decreti I pars, Dist. 9 can. 11*: Gratianus: *Quum ergo in naturali iure nihil aliud praecipiat, quam quod Deus vult fieri, nihilque vetetur, quam quod Deus prohibet fieri...*
- K. Kan. 1917, Can. 10 = K. Kan. 1983, Can. 9: *Leges rescipiunt futura, non praeterita, nisi nominatim in eis de praeteritis caveatur.* = „Ustawy odnoszą się do przyszłości, a nie do przeszłości, chyba że zastrzeżenie w nich wyraźnie o rzeczach przeszłych.”
- konstytucja Stanów Zjednoczonych: Art. 1 Sect. 9.3: No Bill of Attainder or ex post facto Law shall be passed; Art. 1 Sect. 10.1: No State shall ... pass any Bill of Attainder, ex post facto Law, or Law impairing the Obligation of Contracts, or grant any Title of Nobility.
- art. 2 Code Civil 1804: Prawo stanowi tylko na przyszłość, a nie rozciąga swych skutków na przeszłość. (Warszawa 1914, tłum. i red. J.J. Litauer)
- art. 11 Codice civile 1942: Ustawa nie stanowi inaczej jak tylko na przyszłość. Nie może mieć ona skutku wstecznego.

- **S. Wróblewski, *Zarys wykładu prawa rzymskiego*, Kraków 1916, s. 221–222:** „Otóż nie ulega obecnie wątpliwości, że skoro nowe prawo zastrzega wyraźnie dla siebie monopol zastosowania, trzymać się tego należy; przeciwne zdanie, według którego nowe prawo nie może działalności swej cofać wstecz, zaliczono już dawno do ideologii, a nawet ustawa wypowiedająca tę zasadę, wiąże tylko tak długo, póki w prawidłowy sposób nie będzie uchylona. (...) Jeżeli jednak w nowym prawie nie ma podstawy do przypisania mu działania wstecz, wówczas stosuje się przestrzeganą już w ustawodawstwie republiki zasadę wyrażoną zwrotem *lex retro non agit*, w myśl której nowe prawo nie zmienia w niczem skutków prawnych zdarzeń dawniejszych, tzn. skutków złączonych z zdarzeniami owymi przez prawo poprzednie obowiązujące.”